

VARIA

– BESZÁMOLÓ –

BESZÉLGETÉS SÓLYOM LÁSZLÓ *DOCUMENTA* CÍMŰ
GYŰJTEMÉNYES KÖTETÉRŐL

*Pröhle Gergely felszólalása,
elhangozott az Első Magyar Jogi Könyvszalomban,
2021. szeptember 18-án*

Richard Sennett szociológus a „The Fall of Public Man”, magyarul *A közéleti ember bukása* címmel (Helikon, 1998) megjelent kötetében, melyet saját bevallása szerint két világhírű zongoraművész, Clifford Curzon és Murray Perahia ihletésére írt, és melyben a közéleti kifejezésmód különböző elméleti és történeti összefüggéseit vizsgálja, a XIX. század közéleti szereplőinek tipizálásakor zeneművészeti példák sokaságát említi. Sennett nagy fontosságot tulajdonít annak a folyamatnak, amikor a megzabolázhatatlanul áradó improvizált virtuozitás kompozíciós formát ölt, és a kottapapíron megjelenve mások számára is reprodukálhatóvá, értelmezhetővé, sőt, értelmezendővé válik, egyúttal azonban egyfajta korlátot szab minden esetleges további, magamutogató improvizált virtuozitásnak, olykor komoly dilemmákat, súlyos pillanatokat okozva a zabolátlanságra hajlamos muzsikusnak. Vagyis egyfajta „alkotmányos keretek közé” rendezi az intuíciót, találékonytságot.

Sólyom László életmű sorozata Közélet című 3. kötetének címlapját a bánáti barszarózsa fényképe díszíti. E növény egyetlen élőhelye a Zengő, „melynek megvédése” – így a szerző – „volt a legszebb és sikeres mozgalom...” A környezetvédelem ügye vitte Sólyom Lászlót a közélet sűrűjébe, hiszen a Duna Körben való közreműködés, a nagymarosi vízlépcső elleni tiltakozások alkalmával a szélesebb közönség előtti nyilvános megjelenés tette a fiatal jogtudóst igazi Public Man-né. Számára minden külső hívás ellenére is egyetlen lehetséges élőhelyét, a XX. század második felének Magyarországot már környezetvédelmi aktivitását megelőzően is polgári jogi szempontból igyekezett a második nyilvánosságban, vagy az első nyilvánosság „megtúrt” szegleteiben értelmezni, alakítani. Szerepelnek a kötetben a személyiségi jog kérdéseivel foglalkozó írások, köztük a „Mit szabad és mit nem? – Capriccio polgári jogi témákra” című, 1985-ben a Valóság hasábjain megjelent írás. Figyelem, egy zenei műfaj, a kötet lelegelején: capriccio, vagyis szeszély, szabad formában írt zenemű, nem hangjegyekkel, hanem betűkkel, jogi okfejtésként lejegyezve, olyan súlyos megállapításokkal, mint hogy „Ma különösen a jog és erkölcs törésvonala drasztikus”, vagy hogy „a türelem társadalmi erénye forog kockán”. Vagy hogy „Olyan állapot, amikor minden szabadsághoz, minden tényállás legalitásához kifejezett engedély kell, társa-

dalmilag is csak a félelem szürke zónájával közelíthető meg”. Ezek a mondatok nyilván már egy átfogóbb politikai, közjogi változás előszelei, melyek a szerző műfaji megjelölésének megfelelően nem a hagyományos, klasszikus szonáta formában, vagyis egy szigorúan tudományos dolgozatban, hanem a capriccio szertelenségével, mégis át gondoltan, megszerkesztve jelennek meg. A Duna Kör minden környezetvédelmi elhivatottsága, szakmai elkötelezettsége mellett szükségképp politikai mozgalommá duzzadt, nem véletlenül vált a vízlépcső ügye a rendszerváltozás egyik kulcskérdésévé. Az erről szóló szövegek előrevetítik a későbbi évtizedek dilemmáit: mi a megszólalásnak, az aktív közéleti fellépésnek az a módja, amiben Sólyom László önazonos tud maradni. A rendszerváltozásról szóló szövegek közt szerepel egy interjú, ami a Duna Körben betöltött szerepét firtatja. „Én képviseltem a mozgalom ’legalista szárnyát’” – mondja Sólyom. „Ez azt jelenti, hogy a szélsőségekkel szemben lehetőleg a törvényes keretek közt maradást szorgalmaztam – miközben persze egészen máshol, sokkal tágabban húztam meg a legalitás határait, mint az akkori hatóságok.” Mindeközben megszületnek az adatvédelemmel, információs joggal, a személyiségi jogokkal általában foglalkozó írások, amelyek manapság az internet világában, kereső programok, közösségi platformok és elektronikus fizetési rendszerek vélt vagy valós komfortjában élő olvasó számára nagyon is aktuálisnak tűnnek – pedig a veszély forrása manapság nem a kommunista államhatalom. A kötetben szereplő német és angol nyelvű írások, interjúk jól jelzik, hogy Sólyom László mindig is tisztában volt közéleti mozgásának nemzetközi összefüggéseivel, azzal, hogy a külföldi újságírók közvetlen elérése számos félreértést elkerülhetővé tesz – egy máig érvényes, de nem elég gyakran alkalmazott eljárás.

Az Alkotmánybíróság elnökeként jegyzett írások az életmű-sorozat első kötetében olvashatók, a Közélet kötet meghatározó részét a köztársasági elnöki megbízáshoz kapcsolódó szövegek alkotják, szigorú tematikus rendben, jelezve ezzel az államfői program gerincét is: szerepfelfogás, alkotmányosság-jogállam, 1956, a 2006. évi őszi válság, a nemzet egysége, környezetvédelem. „Nem akarok szeretett elnökünk lenni” – mondja egy interjúban, és valóban távol marad attól, hogy Laci bácsiként emlegessék, vagy visszatekintve így gondoljunk rá. De vajon, ha valaki nem akar szeretve lenni, akkor mint közéleti szereplőre miként tekintsen rá a többé vagy kevésbé tájékozott polgár? Pedig különösen amit a nemzet egysége címszó alatt mond, ír, a határon túli magyarság, a hazai nemzetiségek, a cigányság vagy a tehetségek ügye melletti kiállás egy nagyon is szerethető államférfi képét rajzolják fel. Egy másik önmeghatározása szerint: „Én vagyok a belga Magyarországon.” De vajon „a belgaság dicsérete” Német-Alföld határain kívül valóban lehetséges álláspont, életstratégia? Az olvasóban folyamatosan ott feszül a kérdés: még ha rokonszenves is, sok esetben logikus is, lehet-e, jó-e belgának lenni Magyarországon? A Védegyelet jelöltjeként a belgák egykori pártjának igen aktív közreműködésével elnökké választott Sólyom László támogatói a „Lehet más a politika” szlogenjével arattak végül diadalt. A beszédek, cikkek interjúk hangvételének komorodása jelzi: jóérzésről nincs szó, küzdelmes és fárasztó mindez, az pedig a szerző számára is kétséges, hogy valóban lehet-e más... A kötet, mint az előszóban szerepel: „a független, demokratikus és alkotmányos Magyarország megszületésének harmincadik évfordulója előtt tisztteleg.” A tisztelgésnek egy nagyon is méltó formája, ha újra és újra feltesszük magunknak a fenti kérdéseket, akármi is legyen rá a saját válaszunk.

Végezetül essék szó egy olyan írásról, ami nincs ugyan benne a kötetben, mégis szerepel a publikációk közt, létrejötté pedig a közéleti elkötelezettségnek egy más, a teremtett világ megóvását, a társadalmi, szociális elköteleződést meghaladó, de mindezeket magába foglaló dimenzióját jelzi. Ez pedig nem más, mint a Sólyom László fordításában megjelent *Ferenc pápa és az ő ideje* című kötet, mely egy 2017-es konferencia előadásait gyűjti egybe. A fordító, már-már szerzetesi elhivatottsággal, érett korában az olasz nyelvet elsajátítva, nyilvánvaló odaadással magyarítja a hagyományos európai kereszténység számára mind lelkületében, mind stílusában új szintet hozó Bergoglióról szóló írásokat, ugyanakkor – amint ezt egy nyilvános könyvbemutatóról szóló tudósítás kiemelte – „Sólyom László számára is problémaként merült fel Ferenc pápa egyháza kapcsán, hogy nem tudta rendbe tenni a Római Kúriát; olyan, mintha a kormányfő nem érintkezne a kormányával.” Ezt a mondatot úgy olvashatja Ferenc pápa egy lelkes híve, mint ahogy a Duna-kör elszánt környezetvédői hallgathatták a szintén elszánt, na de mégis csak legalista társukat, ahogy a határon túli magyarság ügyének lelkes elkötelezettjei nem értették, hogy a komáromi hídon elszántan elinduló elnök miért fordul vissza rendőri felszólításra, vagy ahogy a 2006-os rendőrtattak kárvallottjai nem érezték elég keménynek a miniszterelnök lemondását sugalló nyilatkozatot.

Függelék

Látogatásom alkalmával, amikor Sólyom László a mai könyvbemutatóra felkérve átadta a vaskos köteteket, lelkesen mesélt unokája, Moldoványi András zongoraművészi pályájának alakulásáról. Így arról is, hogy a fiatalember, akit oly gyakran láthattunk nagyapja társaságában számos hangversenyen, virtuozitását azzal igyekszik próbára tenni, hogy szimfonikus művek átíratát készíti el, igyekeztén a zongorán 10 ujjával reprodukálva mindazon hangokat megszólaltatni, amelyek eredetileg egy közel 100 tagú zenekarra íródtak. Majdhogynem lehetetlen vállalkozás, már csak a lejegyzés is, hiszen – mint megtudtam – több kottalap egyidejű olvasása is szükséges a lejátszandó hangok megszólaltatásához.

Mire hazaértem, postafiókomban várt a büszke nagypapa küldeménye unokája felvételével, melyen Ravel *La valse* című darabját játssza. A szikár huszoneves a lassan induló, de egyre sűrűbb zenei anyagban egyre lelkesebben, valóban elragadtatva és magával ragadóan muzsikál – ám a kitörő lelkesedésnek, a lendületnek mégis határt szab a technikai nehézség és a kotta – még ha több lapra kellett is írni.

Tiszta nagyapja.